

A. BREIDAKS

PRIEDĒKLIS *pra-* AUGŠZEMNIEKU DIALEKTA LATGALISKAJĀS IZLOKSNĒS

Baltu salīdzināmajā valodniecībā vispāratzīts ir uzskats, ka prepozīcija *pra* un priedēklis *pra-*, atskaitot dažus gadījumus, kas minēti K. Mīlenbaha un J. Endzelīna Latviešu valodas vārdnīcā un šīs vārdnīcas papildinājumos, latviešu valodā ir izzuduši¹. Tomēr šis viedoklis ir jāprecizē, jo augšzemnieku dialekta latgaliskajās izloksnēs saglabājušies ne tikai daži nomeni, bet arī vairāki desmiti mantotu verbu ar priedēkli *pra-*².

Nomeni ar priedēkli *pra-*. *pragarība* „rijība“ Rugājos, Ciblā, Pildā, Zvirgzdinē, piemēram, *tāda pragarība vēl nav rēdzēta* Rugājos, *pragarības grēks* Pildā.

pragarīgs „kārs, rijīgs“: *pragarīgā līdaka, duod man mieru!* pasakā no Atašienes³.

Augškurzemē pazistams lietvārds *pragars* „kārumnieks, kuru nevar pieēdināt“ un Gliebavā — *pragaris* „palaidnis“⁴.

Šos latviešu izlokšņu nomenus sal. ar liet. dial. *prāgaras* „rīma“ Dusetās un Linkmenīs⁵, liet. *prāgaras* „bezdibenis, elle“⁶, kr. *прожора* „rīma“. Sakne *gar-* radniecīga ar la. *dzeīt*⁷, liet. *gērti*, liet. *gurklīys* „rīkle“, pr. *gurcle*, senkr. *гурло* „lācruvī“, kr. *горуло* „rīkle“, senkr. *журату*, kr. *жратъ* „rīt“, gr. *βορά* „lopbarība“, *βορός* „rijīgs“, lat. *vorō* „apriju, noriju“, arm. *keri* „es ēdu“ (pagātnē), senind. *girāti*, *gṛṇāti* „norij, aprij“⁸.

Verbi ar priedēkli *pra-*. 1. *prabāzt* „izbāzt cauri“ Pildā, piemēram, *prabāze galvu car caurumu* „izbāza galvu pa caurumu“.

2. *prabrāukt*²: 1) „izbraukt cauri“ Pildā, piemēram, *prabrauce car mežu* „izbrauca cauri mežam“; 2) „aizbraukt, pabraukt garām“ Pildā, Šķilbēnos, piemēram, *prabrauce kāzas* „pabrau-

¹ Skat. J. Endzelīns, Baltu valodu skaņas un formas, Rīgā, 1948, 448. § un J. Otrębski, Gramatyka języka litewskiego, III, Warszawa, 1956, 756. §.

² Visi izlokšņu vārdi, sekojot K. Mīlenbaham un J. Endzelīnam, pārcelti rakstu valodā. Augšzemnieku dialekta latgaliskajās izloksnēs, tāpat kā lietuviešu valodā, atgriezeniskā morfēma atrodas starp priedēkli un refleksīvā verba sakni. Lai novērstu dažādu rakstību, mēs, pārceļot rakstu valodā refleksīvos verbus, šo morfēmu, tāpat kā K. Mīlenbahs un J. Endzelīns, rakstām vārda beigās.

³ ME III 376.

⁴ Turpat.

⁵ Skat. K. Būga, Rinkiniai raštai, I, Vilnius, 1958, 495. lpp.

⁶ ME III 376. J. Endzelīns pieļauj arī iespēju, ka la. dial. *pragaris* un *pragars* varētu būt aizgūti no lietuviešu valodas.

⁷ ME III 376.

⁸ E. Fraenkel, Litauisches etymologisches Wörterbuch, Heidelberg-Göttingen, 1962 un sek., 148–149, M. Vasmer, Russisches etymologisches Wörterbuch, I, Heidelberg, 1953, 430 un A. Г. Преображенский, Этимологический словарь русского языка, I, М., 1959, 236.

ca garām kāzu brauciens“ Pildā; 3) „nobraukt (kādu ceļa gabalu)“ Pildā, piemēram, *jis iz ritiņa prabrauce da kris(t)ceļu* „viņš uz velosipēda aizbrauca līdz krustceļiem“.

3. *prabūt* „pabūt, uzturēties (kādu laiku)“ Pildā, piemēram, *prabūt visu vasaru pie dēļa*. Sal. ar liet. *prabūti* „sabūt, pabūt, uzturēties (kādu laiku)”⁹, pr. *prābutskas* „mūžīgs“ (no **prābutiskas*)¹⁰ un kr. *пpобyтb* „nodzīvot, uzturēties, palikt, padzīvot (kaut kur kādu laiku), sabūt, pabūt”¹¹.

4. *pracirst*² „izcirst cauri; pārcirst pušu“ Pildā, piemēram, *tēvs pracirta lēdu*. Sal. ar liet. *prakīrsti* „1) izvirst cauri; 2) (sarunvalodā) pārcirst pušu“, liet. *prākartas* „sile“ un pr. *pracartis* „sile“ E. 230¹².

5. *pradauzīt*² „izdauzīt, izsist cauri“ Pildā, piemēram, *pradauzīt galdam caurumu*. Sal. ar liet. *pradauzyti* „izdauzīt, izsist cauri“.

6. *pradēdzināt* „izdedzināt cauri“ Pildā, piemēram, *pradēdzinā kaudrai caurumu* „izdedzināja segai caurumu“. Sal. ar *pradēginti* „1) izdedzināt cauri; 2) pārdedzināt pušu“.

7. *pradegt* „izdegt cauri“ Pildā, piemēram, *pradegs palags* „izdegs cauri palags“. Sal. ar liet. *pradēgti* „1) izdegt cauri; 2) pārdegt pušu“.

8. *pradūrt*²: 1) „izdurt cauri“ Pildā, piemēram, *pradūra kažuku* „izdūra cauri kažokam“; 2) „pārdurt pušu“ Pildā, piemēram, *pradūra vāti* „pārdūra augoni“. Sal. ar liet. *pradūrti* „1) pārdurt pušu; 2) izdurt cauri; 3) aizdurt garām“.

9. *pradzeīt* „nodzert, noplītēt“ Pildā, piemēram, *muns vīrs pradzēre naudu* „mans vīrs nodzēra naudu“. Sal. ar liet. *pragērti* „nodzert, noplītēt“.

10. *pradzirst*² „uzzināt“ Pildā, piemēram, *jī pradzirda daudzi jaunumu* „viņa uzzināja daudz jaunumu“.

11. *pradzit*² „padzīt“ Zvirgzdinē¹³, Pildā, piemēram, *es juo pradzišu* „es viņu padzišu“ Pildā. Sal. ar liet. *praginti*, kr. *пpознáтb* „padzīt, aizdzīt“.

12. *pradzīvuot*: 1) „nodzīvot kādu laiku, kaut kā vilkt dzīvību“ Pildā, piemēram, *pradzīvuot da rudiņa* „nodzīvot līdz rudenim“; 2) „pārtikt“ Pildā, piemēram, *ai taidu algu var pradzīvuot* „ar tādu algu var iztikt“. Refl. *pradzīvuotiēs* „notērēt visu īpašumu“ Pildā. Sal. ar liet. *pragyvēnti* „1) nodzīvot kādu laiku; 2) pārtikt“, *prasigyvēnti* „1) iedzīvoties (mantā); 2) iegādāties“ (liet. verba refleksīvā forma ir ar pretēju nozīmi!) un kr. *пpожítb* „nodzīvot, iztērēt“.

13. *pragraūzt* „izgrauzt cauri, pārgrauzt“ Pildā, piemēram, *peles pragrauze zeķes* „peles sagrauza zeķes“. Refl. *pragraūztiēs* „izgrauzties cauri“ Pildā. Sal. ar liet. *pragrāūžti* „1) izgrauzt cauri; 2) pārgrauzt; 3) izskalot“, *prasigrāūžti* „izgrauzties cauri“ un kr. *пpозпызтb* „izgrauzt cauri; pārgrauzt“.

14. *pragriēzt* „izgriezt cauri, pārgriezt“ Pildā, piemēram, *jam pragrieze ādu* „viņam pārgrieza ādu“. Sal. ar liet. *pragriēžti*.

15. *pragrūst* „izgrūst cauri“ Pildā, piemēram, *juo pragrūde car caurumu* „viņu izgrūda pa caurumu“.

16. *pragulēt*: 1) „nogulēt, izgulēt (sānus, muguru)“ Pildā, piemēram, *baba pragulē muguru* „vecāmāte slimības dēļ gulēja tik ilgi, kamēr izgulēja mugurā caurumu“; 2) „aizgulēties“ Pildā, piemēram, *es šuodien pragulēju* „es šodien aizgulējos“. Sal. ar liet. *pragulēti* „1) nogulēt kādu laiku; 2) izgulēt, nogulēt (piemēram, sānus)“.

⁹ Latviešu valodas piemēri ņemti no 1964. g. Rīgā izdotās A. Bojātes un V. Subatnieka Lietu-
viešu-latviešu vārdnīcas.

¹⁰ J. Endzelīns, Senprūšu valoda, Rīgā, 1943, 233–234.

¹¹ Krievu valodas piemēri ņemti no akadēmiskās vārdnīcas Словарь русского языка, I–IV, Москва, 1957–1961.

¹² J. Endzelīns, Senpr. val. 234.

¹³ M. Rudzīte, Latviešu izlokšņu teksti, Rīgā, 1964 (rotaprinta iespiedums), 98.

17. *praiēt*: 1) „iziet cauri“ Pildā, piemēram, *pragā car vēdēru* „izgāja caur vēderu“; *praiet* „iziet cauri“ Šķilbēnos; 2) *praiēt* „paiet garām“ Pildā, piemēram, *jis pragā car mūsu sētu* „viņš aizgāja gar mūsu māju“; *praiet* „paiet garām“ Šķilbēnos; 3) *praiēt* „paiet (par laiku)“ Nirzā, Pildā, piemēram: *praiet gads* „paiet gads“ Nirzā¹⁴, *vasara praies* „vasara paies“ Pildā. Sal. ar liet. *praeīti* „1) iziet cauri; 2) paiet garām; 3) paiet, beigties“ un kr. *npoūmú* „paiet garām, aiziet garām; paiet (par laiku); iziet cauri“.

18. *prajāt* „pajāt (aizjāt) garām; pabraukt (aizbraukt) garām“ Pildā, piemēram, *kāzas jau prajā* „kāzu brauciens jau aizbrauca garām“. Sal. ar liet. *prajóti* „pajāt (aizjāt) garām“.

19. *prakālt*² „izkalt cauri“ Pildā, piemēram, *prakala dēli*. Sal. ar liet. *prakālti* „izkalt cauri, pārkalts pušu“ un kr. *проколóть* „izdurt, pārdurt“.

20. *prakāst*² „izkāst“ Pildā, piemēram, *māte prakāse pienu*. Sal. ar liet. *prakóšti* „izkāst“.

21. *praklāust*² „uzzināt“ Pildā, piemēram, *jī praklause, ka drīži būs гости* „viņa uzzināja, ka drīz būs ciemiņi“.

22. *prakrist* „izkrist cauri“ Pildā, piemēram, *prakrita car caurumu* „izkrita pa caurumu“.

23. *prakuōst* „izkost cauri“ Pildā, piemēram, *sunis prakuode car sāpāgu* „suns izkoda cauri zābakam“. Sal. ar liet. *prakāsti* „pārkost, izkost cauri“.

24. *pralaist* „pavadīt (cilvēku)“ Pildā, piemēram, *puisis pralaide meitini da sētas* „puisis pavadīja meiteni līdz mājai“.

25. *pralaūzt* „izlauzt cauri“ Pildā, piemēram, *pralauze sienu* „izlauza cauri sienu“. Refl. *pralaūztiēs* „izlauzties cauri“ Pildā. Sal. ar liet. *pralāužti* „1) pārlauzt pušu; 2) izlauzt cauri; 3) pārraut“ un *prasilāužti* „izlauzties cauri“.

26. *pralavītiēs* „aizlavīties garām“ Pildā, piemēram, *pralavīties car klēti* „aizlavīties gar klēti“.

27. *praliēt* „izliet cauri“ Pildā, piemēram, *praliet car caurumu ūdini* „izliet pa caurumu ūdeni“. Sal. ar liet. *pralleti* „1) izliet (asinis); 2) noliet, aizliet garām“, pr. *pralieiton* (nekatras dzimtes pagātnes pasīvais divdabis)¹⁵ un kr. *нполúть* „izliet“.

28. *pralīst*² „izlīst cauri“ Pildā, piemēram, *pralīst car šķirbu* „izlīst pa spraugu“. Sal. ar liet. *pralīsti* „1) izlīst cauri; 2) ielavīties“.

29. *pramērcēt*² „izmērcēt“ Pildā, piemēram, *lītus pramērcē da ādas* „lietus izmērcēja līdz ādai“.

30. *pramīdīt*² „iemīt“ Pildā, piemēram, *pramīdīt stigu*. Sal. ar liet. *praminti*.

31. *pramīrkt*² „izmirkt“ Pildā, piemēram, *es pramīrku da ādas* „es izmirku līdz ādai“. Sal. ar liet. *pramiřkti*.

32. *pramuōstiēs* „pamosties“ Viļakā¹⁶, Pildā.

33. *pranasātiēs* „novalkāties, nonēsāties (par apaviem)“ Pildā. Sal. ar liet. *prasinešióti* „ievalkāties, ienēsāties (par apaviem)“. Lietviešu valodas refleksīvajam verbam ir cita nozīme.

34. *pranest*: 1) „iznest cauri“ Pildā, piemēram, *putins pranese car šķirbu spalveņas* „putns iznesa pa spraugu spalviņas“; 2) „aiznest garām“ Pildā, piemēram, *pranese desmit maisu car pūni* „aiznesa desmit maisu gar šķūni“; 3) „panest (kādu ceļa gabalu)“ Pildā, piemēram, *es drusku pranēšu paku* „es mazliet panesu paku“. Sal. ar liet. *pranēšti* „1) paziņot; 2) pārspēt, būt pārākam“ (cita nozīme!) un kr. *пронестú* „aiznest garām; nest (kādu laiku vai ceļa gabalu)“.

35. *praplēst* „izplēst (caurumu)“ Pildā, piemēram, *praplēse ūzas* „izplēsa biksēm caurumu“. Sal. ar liet. *praplēšti* „1) uzplēst (piemēram, zeķi); 2) atplēst (piemēram, papirosu paciņu)“.

36. *praplīst* „izplīst (par caurumu)“ Pildā, piemēram, *praplīsa ūzām caurums* „izplīsa biksēm caurums“. Sal. ar liet. *praplýšti* „ieplīst; izplīst“.

¹⁴ M. Rudzīte, Latv. izl. teksti, 100.

¹⁵ J. Endzelīns, Senpr. val., 234.

¹⁶ M. Rudzīte, Latv. izl. teksti, 90.

37. *prapult* „pazust, iet bojā“ pasakā no Viļāniem, Varakļānos¹⁷, Liksnā, Preiļos, Kuršu kāpās (šeit arī darāmās kārtas pagātnes lokāmais divdabis *prapuolis*), (ar *ul*) Aulejā, (ar *ul*²) Kaldabruņā, Aknīstē, *prapūlis* „pazudis, izzudis“ (darāmās kārtas pagātnes lokāmais divdabis) Bārta¹⁸; *prapul* „pazust“ Kalupē¹⁹; *prapul* „pazust, iet bojā“ Aizkalnē, Vārkavā, Ciblā, Pildā, Zvirgzdinē; *prapulīt* „izgaist“ Vārkava²⁰. Sal. ar liet. *prapūlti* „1) pazust, nozust; 2) aiziet(iet)bojā“²¹ un varbūt ar pr. *prapolis* „bada dzeguze“ E. 747²².

38. *prapūst*²: 1) „izpūst cauri“ Pildā, piemēram, *es prapūšu ūdini car šļauku* „es izpūtu ūdeni caur šļūteni“; 2) „saaukstēties vējā“ Pildā, piemēram, *mani prapūte* „es saaukstējos vējā“. Sal. ar liet. *prapūsti* „izpūst cauri“.

39. *prarāust*² „izrakt cauri“ Pildā, piemēram, *prarause alu*. Refl. *prarāustiēs*² „izrakties cauri“ Pildā. Sal. ar liet. *prasiraūsti* „izrausties cauri; izraust (sev, piemēram, eju)“.

40. *praraūt* „saaukstēties vējā (?)“ Viļakā, piemēram, *da tā mani prarāva vējs* „vējā ļoti saaukstējos“.

41. *prarīt*² „badīgi aprīt“ Pildā, piemēram, *sunis prarija gaļas gabalu*. Sal. ar liet. *prarýti* „aprīt, norīt“. Pildā lieto arī verbu *nūrorīt*² „norīt“, piemēram, *nuorija maizes kumuosu*. Arī lietuviešu valodā lieto verbu *nurýti* „norīt“.

42. *prarunāt* „ar grūtībām parunāt“ Pildā, piemēram, *jam kakls tai sāp, ka nevar prarunāt ni viena vārda* „viņam kakls tā sāp, ka nevar parunāt neviena vārda“.

43. *prasālt* „saaukstēties“ Pildā, piemēram, *jī dižēn prasala* „viņa ļoti saaukstējās“.

44. *prasāukt*² „dot palamu“ Pildā, piemēram, *juo prasauce par Gajumu* „viņam deva palamu Gajums“.

45. *prasāut*² „izšaut cauri“ Pildā, piemēram, *jam prasāve plauškas* „viņam izšāva cauri plaušas“. Sal. ar liet. *prašāuti* „1) aizšaut (nošaut) garām; 2) izšaut cauri; 3) pašauties garām“.

46. *prasēdēt*: 1) „nosēdēt (kādu laiku)“ Pildā, piemēram, *prasēdē ustabā da vakara* „nosēdēja istabā līdz vakaram“; 2) „nodeldēt (bikses)“ Pildā, piemēram, *jis prasēdēs ūzas* „viņš sēžot nodeldēs bikses“. Sal. ar liet. *prasēdēti* „1) nosēdēt (kādu laiku); 2) sēžot nodeldēt (bikses)“.

47. *prasijāt* „izsijāt“ Pildā, piemēram, *māte prasijā miltus* „māte izsijāja miltus“. Sal. ar liet. *prasijoti*.

48. *praskaluôt* „izskalot“ Pildā, piemēram, *praskaluot rikli*. Sal. ar liet. *praskaláuti* „(pa)skalot; izskalot (piemēram, daļu veļas)“.

49. *praskriet*²: 1) „izskriet cauri“ Pildā, piemēram, *praskrē car duravas* „izskrēja pa durvīm“; 2) „aizskriet garām“ Pildā, piemēram, *bērni praskrē car mūsu sētu* „bērni aizskrēja gar mūsu māju“; 3) „paskriet (kādu ceļa gabalu)“ Pildā, piemēram, *jis drusku praskrē* „viņš mazliet paskrēja“. Sal. ar liet. *praskrieti* „aizskriet garām; aizlidot garām“.

50. *prasprāuktiēs*² „izspraukties cauri; aizspraukties“ Pildā, piemēram, *praspraukties car ļaužu pulku* „izspraukties caur ļaužu pulku“, *praspraukties da duravu* „aizspraukties līdz durvīm“. Sal. ar liet. *prasprūkti* „1) ielīst, iespraukties; 2) izlīst, izspraukties cauri; 3) ielavīties (kur); 4) aizlavīties garām“.

51. *prasprukt* „(strauji) pārplīst“ Pildā, piemēram, *maiss praspruka* „maiss pārplīsa“.

¹⁷ ME III 377.

¹⁸ EH II 312.

¹⁹ A. Reķēna, Kalupes izloksne (Fonētika. Morfoloģija. Leksika) (Kandidāta disertācija mašīnrakstā), Liepājā, 1962, 142.

²⁰ ME III 377.

²¹ Turpat.

²² J. Endzelīns, Senpr. val., 234.

52. *prastāvēt*² „nostāvēt (kādu laiku)“ Pildā, piemēram, *es prastāvēju iz stūra div stundes* „es nostāvēju uz stūra 2 stundas“. Sal. ar liet. *prastovēti* „1) nostāvēt, izstāvēties (kādu laiku); 2) /no/ stāvēt dīkā (kādu laiku)“.

53. *prastūmt*²: 1) „izstumt cauri“ Pildā, piemēram, *prastūmēm ratus car vārtiem*; 2) „aizstumt garām“ Pildā, piemēram, *puikas prastūme ragavas car klēti* „puikas aizstūma ragavas gar klēti“; 3) „pastumt (kādu ceļa gabalu)“ Pildā, piemēram, *jie prastūme šapi da duravu* „viņi aizstūma skapi līdz durvīm“. Sal. ar liet. *prastūmti* „1) iestumt, 2) izdabūt cauri (piemēram, projektu)“.

54. *prasūktiēs*² „izsūkties cauri“ Pildā, piemēram, *prasūkties car bintu* „izsūkties caur pārsēju“. Sal. ar liet. *prasisuñkti*.

55. *prašlukt* „izšlukt cauri“ Pildā, piemēram, *prašluka car pirstiem* „izšluka caur pirkstiem“.

56. *prašlūkt*² „aizšlūkt garām“ Pildā, piemēram, *prašlūce car mūsu sētu* „aizšlūca gar mūsu māju“.

57. *pratecēt* „iztecēt cauri“ Pildā, piemēram, *ūdinis pratecē car pierstiem* „ūdens iztecēja caur pirkstiem“. Sal. ar liet. *pratekēti* „1) aiztecēt garām; 2) iztecēt cauri“.

58. *pratrīt*² „izdeldēt, iztrīt cauri“ Pildā, piemēram, *pratrīna caurumu*. Refl. *pratrītiēs*² „izdilt cauram“ Pildā. Sal. ar liet. *pratrīnti* „izdeldēt, iztrīt cauri“ un *prasiṛinti* „izdilt cauram (par piedurknēm, biksēm)“.

59. *pratrūkt*² „pārplīst“ Pildā, piemēram, *vāts pratrūka* „augonis pārplīsa“. Sal. ar liet. *pratrūkti* „pārtrūkt, pārplīst“.

60. *praurbt*² „izurbt cauri“ Pildā, piemēram, *praurbe dēli* „izurba cauri dēlim“. Sal. ar liet. *praurbti*.

61. *pravērt*² „izvērt cauri“ Pildā, piemēram, *pravērt diegu car adatas aci* „izvērt diegu caur adatas aci“. Sal. ar liet. *pravērti* „1) pavērt (durvis, logu); 2) izvērt cauri (piemēram, diegu, auskarus)“.

62. *pravest*: 1) „izvest cauri“ Pildā, piemēram, *juos pravede car mežu* „viņus izveda caur mežu“; 2) „aizvest garām“ Pildā, piemēram, *gastus pravede car mūsu sētu* „ciemīņus aizveda gar mūsu māju“; 3) „pavest (kādu ceļa gabalu)“ Pildā, piemēram, *jis puiku drusku pravede* „viņš puiku mazliet paveda“. Sal. ar liet. *pravēsti* „1) izvest cauri (ejot); 2) aizvest garām (ejot)“, *pravēžti* „1) izvest cauri (ar transporta līdzekli); 2) aizvest garām (ar transporta līdzekli)“, pr. *prawedduns* „durchgeführt“²³ un kr. *пpовeсмú* „izvest cauri; aizvest garām“, *пpовeзмú* „aizvest garām; izvest cauri“.

63. *pravilkt*²; 1) „izvilkt cauri“ Pildā, piemēram, *pravilka car caurumu*; 2) „aizvilkt garam“ Pildā, piemēram, *ragavas pravilka car pūni* „ragavas aizvilka gar šķūni“; 3) „pavilkt (kādu ceļa gabalu)“ Pildā, piemēram, *juo drusku pravilka* „viņu mazliet pavilka“; 4) norāda uz perfektīvu darbību Bērzgalē, Pildā, piemēram: *dēls pravēlk vagas* „dēls velk vagas“ Bērzgalē, *es pravilku vagas* „es vilku vagas“ Pildā. Sal. ar liet. *pravilkti* „1) aizvilkt garām; 2) izvilkt cauri“.

64. *prazagtiēs* „aizlavīties garam“ Pildā, piemēram, *prazagties car stūri* „aizlavīties gar stūri“.

Priedēkļa *pra-* nozīmes. Augšzemnieku dialekta latgaliskajās izloksnēs verbālais priedēklis *pra-*, pirmkārt, apzīmē darbību, kas notiek virzienā kam garām, piemēram: *prabrāukt*² „aizbraukt, pabraukt garām“ Pildā, Šķilbēnos, *praiēt* „paiet garām“ Pildā, *praiet* „paiet garām“ Šķilbēnos. Sal. ar liet. *praeīti* „paiet garām“ un kr. *пpоūмú*, „paiet, aiziet garām“.

Otrkārt, verbālais priedēklis *pra-* apzīmē darbību, kas notiek virzienā kam cauri, piemēram: *pracirst*² „izcirst cauri, pārcirst pušu“ Pildā, *praiēt* „iziet cauri“

²³ J. Endzelīns, Senpr. val., 234.

Pildā, *praiet* „iziet cauri“ Šķilbēnos, *prakàlt*²⁴ „izkalt cauri“ Pildā, *pravest* „izvest cauri“ Pildā. Sal. ar liet. *prakiřsti* „izcirst cauri“, *praeīti* „iziet cauri“, *prakàlti* „izkalt cauri“, *pravēsti* „izvest cauri (ejot)“, *pravēžti* „izvest cauri (ar transporta līdzekli)“, pr. *prawedduns* „durchgeführt“²⁴ un kr. *проймú* „iziet cauri“, *проколóть* „pārdurt“, *повесmú* „izvest cauri“, *повезmú* „izvest cauri“. Arī latgalisko izlokšņu nomenos *pragarība* „rijība“ (Rugājos, Ciblā, Pildā, Zvirgzdinē) un *pragarīgs* „kārs, rijīgs“ (pasakā no Atašienes)²⁵ priedēklim *pra-* ir nozīme „caur“. Sal. ar liet. dial. *prāgaras* „rīma“ un kr. *прожóра* „rīma“.

Arī verbos ar nozīmi „saaukstēties“ priedēklim *pra-* sākotnēji bija nozīme „caur“, piemēram, *prapūst*² „izpūst cauri“ → „saaukstēties vējā“ Pildā. Sal. *mani prapūte* „es saaukstējos vējā“ Pildā ar *mani izpūta cauri* „es saaukstējos vējā“ Braslavā (pēc M. Rudzītes). Sal. arī ar kr. *продýть* „простудить сквозняком“.

Treškārt, verbālais priedēklis *pra-* apzīmē kustību, kas turpinās kādu ceļa posmu, piemēram: *prabràukt*² „nobraukt (kādu ceļa gabalu)“ Pildā, *pralaist* „pavadīt (cilvēku)“ Pildā, *pranest* „panest (kādu ceļa gabalu)“ Pildā, *pravest* „pavest (kādu ceļa gabalu)“ Pildā. Sal. ar liet. *pravažiúoti* „nobraukt (kādu ceļa gabalu)“ un kr. *пронестú* „nest (kādu ceļa gabalu)“.

Ceturtkārt, verbālais priedēklis *pra-* apzīmē darbību, kas turpinās kādu laiku, piemēram: *prabūt* „pabūt, uzturēties (kādu laiku)“ Pildā, *pradzīvuôt* „nodzīvot (kādu laiku)“ Pildā, *praiêt* „paiet (par laiku)“ Nirzā²⁶, Pildā. Sal. ar liet. *prabūti* „sabūt, pabūt, uzturēties (kādu laiku)“, *pragyvénti* „nodzīvot (kādu laiku)“ un kr. *пробыть* „nodzīvot, uzturēties, pabūt (kaut kur kādu laiku)“, *проймú* „paiet (par laiku)“.

Piektkārt, verbālais priedēklis *pra-* apzīmē darbību, kas saistīta ar zaudējumu, piemēram: *pradzeřt* „nodzert, noplītēt“ Pildā, *pradzīvuôtiês* „notērēt (visu īpašumu)“ Pildā, *prapulť* „pazust, iet bojā“ Aizkalnē, Vārkavā, Ciblā, Pildā, Zvirgzdinē. Sal. ar liet. *pragérsti* „nodzert, noplītēt“, *prapulťti* „pazust, iet bojā“ un kr. *пронúть* „nodzert, noplītēt“, *пронáць* „pazust“.

Sestkārt, verbālais priedēklis *pra-* apzīmē pabeigtu darbību, piemēram: *pradzīt*² „(pilnīgi) padzīt, aizdzīt“ Zvirgzdinē²⁷, Pildā, *pradzirst*² „uzzināt“ Pildā, *praklāust*² „uzzināt“ Pildā, *pravilkt*² „vilkt“ Bērzgalē, Pildā. Sal. ar liet. *praeīti* „paiet, beigties“, kr. *прогнáть* „padzīt, aizdzīt“, *проймú* „pārstāt, norimt, rīmties (par sāpēm)“.

²⁴ Skat. J. Endzelīns, Baltu val. sk. un formas, 448. §.

²⁵ ME III 376.

²⁶ M. Rudzīte, Latv. izl. teksti, 100.

²⁷ Op. cit. 98.

ПРИСТАВКА *pra-* В ЛАТГАЛЬСКИХ ГОВОРАХ ВЕРХНЕЛАТЫШСКОГО ДИАЛЕКТА

Резюме

В сравнительном языкознании балтийских языков общепризнанным является мнение, согласно которому предлог *pra* и приставка *pra-*, за исключением немногих случаев, которые упомянуты в Словаре латышского языка К. Мюленбаха и Я. Эндзелина и в дополнениях к этому словарю, в латышском языке исчезли. Однако эта точка зрения нуждается в уточнении, ибо в латгальских говорах верхнелатышского диалекта сохранилось не только несколько имен, но и свыше 60 унаследованных глаголов с приставкой *pra-*.

Глагольная приставка *pra-* в латгальских говорах имеет следующие значения:

1) указывает на направление мимо кого (чего), например: *prabràukt²* „проехать мимо (кого, чего)“; *praiêt* „пройти мимо (кого, чего)“, ср. лит. *praeiti* т.с.;

2) указывает на направление сквозь, через, например: *pracirst²* „прорубить“, ср. лит. *prakirsti* т.с.; *pradurt²* „проколоть“, ср. лит. *pradurti* т.с.; *prakalt²* „продолбить“, ср. лит. *prakalti* т.с. (это же значение приставка *pra-* имеет в именах латгальских говоров *pragariba* „прожорливость“ и *pragarigs* „прожорливый“, ср. лит. диал. *prãgaras* „прожора“, а также лтш. диал. (латг.) *pragit²* „жадно проглотить“, лит. *pragyti* т.с.);

3) указывает на действие, которое совершается на определенном участке пути, например: *prabràukt²* „проехать (определенный участок пути)“, ср. лит. *pravažiūoti* „проехать (определенный участок пути)“;

4) указывает на действие, которое продолжается определенное время, например: *prabūt* „пробыть“, ср. лит. *prabūti* т.с.; *pradzīvuôt* „прожить“, ср. лит. *pragyvėnti* т.с.;

5) указывает на действие, которое связано с утратой, ущербом, убытком, например: *pradzeīt* „пропить“, ср. лит. *pragėrti* т.с.; *prapuīt* „пропасть, погибнуть“, ср. лит. *prapuīti* т.с.;

6) указывает на перфективность действия, например: *pradziēt²* „прогнать“, *pradzirst²* „услышать, узнать“, *praklāust²* т.с.